18/08/2020

Παναγία της Πετρούσας: Η ιστορία ενός ναού που «σταυρώθηκε» και «αναστήθηκε»

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Δράμας

Στην Πετρούσα, ένα χωριό λίγα χιλιόμετρα έξω από τη Δράμα την ερχόμενη Κυριακή 23 Αυγούστου, θα εγκαινιαστεί από τον μητροπολίτη Δράμας κ. Παύλο ένας από τους πλέον ταλαιπωρημένους ναούς της Μακεδονίας. Ο ναός των Εισοδίων της Θεοτόκου στην Πετρούσα, κτίσμα των μέσων του 18ου αιώνα, οικοδομήθηκε ως ορθόδοξος ναός, βεβηλώθηκε από την "Βουλγαρική Εξαρχία", καταστράφηκε απο τους Τούρκους σε μάχη με τους Κομιτατζήδες και επι σχεδόν έναν αιώνα παρέμεινε σιωπηρή, ώσπου -όπως καταγγέλλει Ι.Μ. Δράμας- βρέθηκε να διεκδικείται από τις τοπικές δημοτικές αρχές ως… οικόπεδο.

Πλέον ύστερα από πολυετείς, επίμονες και επίπονες προσπάθειες του Μητροπολίτη Δράμας Παύλου, η καμπάνα ξανακούστηκε, οι εικόνες επέστρεψαν στις θέσεις τους και η Παναγία της Πετρούσας είναι ξανά ναός. Στοιχεία της ιστορίας του μοναδικού αυτού ναού δόθηκαν στη δημοσιότητα από τη Μητρόπολη Δράμας στο

αφιέρωμα που ακολουθεί.

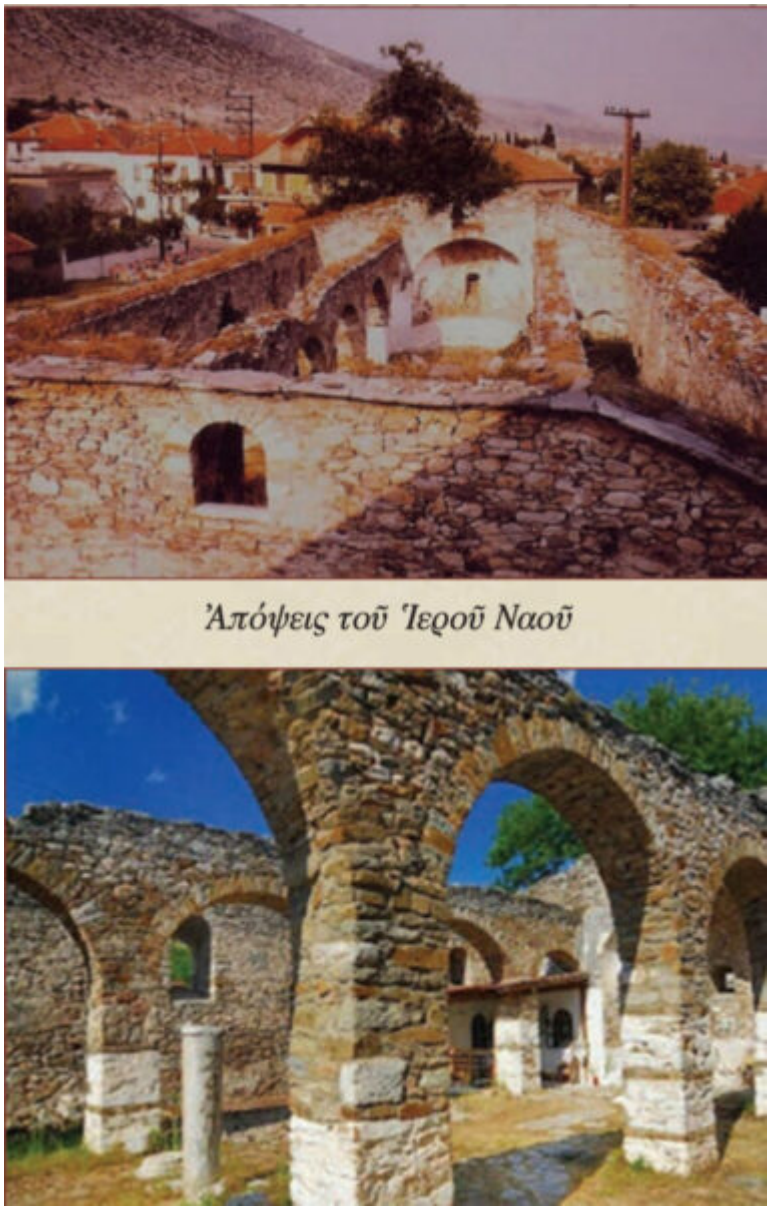

Ἀπόψεις τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ

Ο ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΩΝ ΕΙΣΟΔΙΩΝ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ (ΠΑΝΑΓΙΑΣ) ΠΕΤΡΟΥΣΑΣ

Πρόκειται γιά τρίκλιτη βασιλική πού ἀνηγέρθη κατά τό διάστημα πού ἀρχιεράτευε ὁ Μητροπολίτης Δράμας Ἀθανάσιος Καΐρης, καταγόμενος ἀπό τή φημισμένη οἰκογένεια τῶν Καΐρηδων τῆς Ἄνδρου. Ἡ ἀνέγερση ἔγινε μέ συνδρομές τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν τῆς τότε Πλεύνας, σημερινῆς Πετρούσας. Ὁ Ἀθανάσιος Γ΄ Καΐρης ἐποίμανε τήν Ἱερά Μητρόπολη Δράμας ἀπό τό 1842 ἕως τό 1852.

Σύμφωνα μέ τόν ἐρευνητή τῆς τοπικῆς μας Ἱστορίας καθηγητή κ. Γεώργιο Χατζόπουλο, ἡ ἀνέγερση ἑνός ἱεροῦ ναοῦ στά χρόνια ἐκεῖνα δέν ἦταν εὔκολη

ὑπόθεση, γιά τούς ἑξῆς λόγους: α) Ἀπαιτεῖτο σχετική ἄδεια ἀνέγερσης ἀπό τήν Ὑψηλή Πύλη, πού δέν ἐχορηγεῖτο εὔκολα. β) Τήν δαπάνη τῆς ἀνέγερσης καί λειτουργίας τοῦ ἱεροῦ ναοῦ ἀναλάμβαναν οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοί μέ συνδρομές τους, οἱ ὁποῖες δέν ἐξασφαλίζονταν εὔκολα. γ) Δέν ἦταν φυσικό ἕνας Μητροπολίτης νά προβεῖ στήν ἀνέγερση ἱεροῦ ναοῦ ἀμέσως μετά τήν ἔλευσή του στή Μητρόπολη ἀλλά, καί ἄν ἀκόμα τό ἐπιχειροῦσε, ὁ χρόνος ἀποπεράτωσής του δέν θά ἦταν μικρότερος ἀπό δύο χρόνια. Ἄρα ἡ ἀνέγερση τοῦ ἱεροῦ ναοῦ πρέπει νά συντελέστηκε στό διάστημα 1843 – 1851. Στή νότια ὄψη τοῦ ναοῦ, ἐπάνω ἀκριβῶς ἀπό τήν εἴσοδό του διασώθηκε τμῆμα κεραμικῆς ἐπιγραφῆς στήν ὁποία διαφαίνονται μόνον οἱ δύο πρῶτοι ἀριθμοί τοῦ ἔτους ἀνέγερσης τοῦ ναοῦ (18….), γεγονός τό ὁποῖο δυστυχῶς δέν μᾶς ἐπιτρέπει νά προσδιορίσουμε μέ ἀκρίβεια τό ἔτος ἀνέγερσής του.

Ὁ ἱερός ναός τῆς Παναγίας λειτούργησε σχεδόν ἀπρόσκοπτα μέχρι τό 1880, ἐπί ἀρχιερατείας Γερμανοῦ τοῦ Γ΄ (1879-1896). Ἤδη εἶχε ἱδρυθεῖ ἡ Βουλγαρική Ἐξαρχία (28-2-1870), μέ τίς εὐλογίες τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καί τήν ὑποστήριξη τῆς Ρωσίας. Ἡ Ὑψηλή Πύλη ἤθελε νά ἐφαρμόσει τό δόγμα «διαίρει (τούς Ὀρθοδόξους) καί βασίλευε», ἐνῶ ἡ ὁμόδοξη Ρωσία ἀγωνιζόταν γιά τήν καθιέρωση τοῦ Πανσλαβισμοῦ στά Βαλκάνια καί τήν ἔξοδό της διά τοῦ Αἰγαίου στή Μεσόγειο. Ἡ ἵδρυση τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας εἰσήγαγε τόν Ἐθνοφυλετισμό εἰς τούς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας καί ἐσήμανε τήν ἔναρξη τῶν διωγμῶν καί τῶν σφαγῶν τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνισμοῦ κυρίως δέ τῶν ἱερέων, διδασκάλων καί προκρίτων κατά τό Εὐαγγελικόν «πατάξω τόν ποιμένα καί διασκορπισθήσονται τά πρόβατα» (Μάρκ. 14, 27-28). Συνακόλουθον ὑπῆρξε ἡ διαρπαγή τῶν Ἱερῶν Ναῶν μέ νομιμοφανή μέσα παρεχόμενα ἀφειδῶς ἀπό τούς Ὀθωμανούς. Εἰς αὐτήν τήν κατηγορία ἐντάσσεται καί ὁ Ἱερός Ναός τῆς Παναγίας στήν Πετρούσα τοῦ ὁποίου ἡ ταλαιπωρία συνεχίζεται γιά 99 ὁλόκληρα χρόνια. Γιά τούς διαρπαγέντες ναούς ὁ Ἱεροεθνομάρτυς Ἅγιος Χρυσόστομος γράφει σέ ἀναφορά του πρός τό Πατριαρχεῖο στίς 13 Ἰανουαρίου 1909 τά ἑξῆς:

«Παναγιώτατε Δέσποτα,

Διά γράμματος τοῦ Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐζητήθη καί παρ’ ἐμοῦ ἔκθεσις «περί τῶν ὑπό τῶν Βουλγάρων καί Ρουμανιζόντων διαμφισβητουμένων ἐκκλησιῶν καί σχολῶν καί συνεπείᾳ τούτου κεκλεισμένων διατελουσῶν». Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ταύτῃ τῇ στιγμῇ ἐπιδοθέντος μοι τούτου γράμματος ὑποβάλλω τά ἀκόλουθα:

Παναγιώτατε, τό ζήτημα δέν πρέπει νά τεθῇ οὕτω μερικῶς μόνον περί τῶν κεκλεισμένων ἐκκλησιῶν, ἀλλά γενικῶς περί πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν, ὅσαι κατά διαφόρους καιρούς ἀπό τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ σχί-σματος καί ἐφεξῆς,

κατ’ ἀκολουθίαν μεταστάσεως μερίδος τινός τῶν κα-τοίκων χωρίου τινός ἤ καί ὅλου τοῦ χωρίου εἰς τό σχίσμα, ληστρικῷ τῷ τρόπῳ μᾶς ἀφῃρέθησαν, καί ὅσαι, ἀφοῦ ἐπί μακρόν χρόνον διημφισβητήθησαν παρ’ ἡμῶν, ἐγκατελείφθησαν ἐπί τέλους εἰς τήν τύχην των, διότι τό Πατριαρχεῖον εὑρέθη κατά τούς διαφόρους ἐκείνους καιρούς διά πολλούς καί γνωστούς λόγους εἰς ἀδυναμίαν νά διεκδικήσῃ καί ὑπερασπίσῃ τά δίκαια καί τούς Ὀρθοδόξους Χριστιανούς του. Οὕτως ἐν τῇ ὁλοκληρίᾳ του ἀφοῦ τεθῇ τό ζήτημα, νά ὑποστηριχθῇ διά τοῦ ἀκαταγωνίστου τούτου ἐπιχειρήματος, τό ὁποῖον, ὡς στηριζόμενον ἐπί τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ λογικοῦ καί τῆς αὐστηρᾶς δικαιοσύνης, κεῖται ὡς βάσις τῶν νόμων τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν, ἀποτελεῖ δέ θεμελιώδη διάταξιν καί αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ Μου-σουλμανικοῦ Δικαίου : ὅτι δηλαδή τά ἱερά ταῦτα ἱδρύματα δέν ἐπιτρέπεται νά μεταβάλλωσι σκοπόν καί προορισμόν, ἄλλ’ ὅτι ὀφείλουσιν ἀπαραβιάστως νά διαιωνίζωσι τόν σκοπόν, δι’ ὅν οἱ ἱδρυταί αὐτῶν προώρισαν αὐτά. Εἷς ναός λόγου χάριν, ὅστις «ᾠκοδομήθη νά εἶνε ἐκκλησία ’Ορθοδόξων, δέν συγχωρεῖται νά μεταβληθῇ εἰς παρασυναγωγήν σχισματικῶν Χριστιανῶν ἤ συναγωγήν Ἰουδαίων ἤ εὐκτήριον οἶκον Μουσουλμάνων, καί τἀνάπαλιν διά τά ἱερά ἱδρύματα πάσης ἄλλης θρησκείας ἤ ἄλλου δόγματος. Τό δί-καιον τοῦ πολέμου, τό ὁποῖον εἰς ἀρχαιότερους χρόνους ἦτο πολύ σκληρόν καί ἀνίλεων, παρουσιάζει πολλά παραδείγματα περί τοῦ ἐναντίου, ἀλλά βέβαια ἐν πλήρει 20ῷ αἰῶνι δέν θά ἐφαρμοσθῇ τοιοῦτον δίκαιον, δυνάμει τοῦ ὁποίου καί μόνου ἐν τῇ μαχαίρᾳ αὐτῶν οἱ Βούλγαροι κομιτατζῆδες ἀφήρπασαν παρά τῶν ’Ορθοδόξων τάς ἐκκλησίας καί τά σχολεῖα αὐτῶν, ἅτινα ’Ορθόδοξοι διά νά εἶνε ’Ορθόδοξα καί νά διαιωνίζωσι τήν ’Ορθοδο-ξίαν ἤγειραν καί ᾠκοδόμησαν.

Τήν γενικοῦ κύρους ταύτην ἀρχήν, δι’ ἧς καί μόνης κατωρθώθη καί ἐν Εὐρώπῃ εἰς τάς ἀναμέσον Καθολικῶν καί Προτεσταντῶν περί κυριότητος ἐκκλησιῶν καί ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ἀγαθῶν διαφοράς νά τεθῇ λογικόν καί εὐάρεστον τέρμα, ὑπερήσπισα διά μακρῶν ἐγγράφων μου πρός τόν τότε Γενικόν ’Επιθεωρητήν καί νῦν Ὑπουργόν τῶν ’Εσωτερικῶν Χιλμῆ Πασᾶν, ὡς ἐκ τοῦ ἐσωκλείστως φερομένου ἀντιγράφου θέλετε ἴδη, καί φρονῶ εὐσεβάστως ὅτι οὕτως ἐν τῇ ὁλοτητί του δέον νά τεθῇ τό ζήτημα τῶν ἁρπαγεισῶν ἐκκλησιῶν μας, περί δέ τῶν κεκλεισμένων ἤ διαμφισβητουμένων ἐκκλησιῶν καί σχολῶν τόσον μόνον νά γίνῃ λόγος, ὅσον νά ἀποδειχθῇ ἄν παρ’ ἡμῶν τῶν ’Ορθοδόξων ἤ παρά τῶν σχισματικῶν ἐξαρχικῶν καί πρός τόν σκοπόν νά εἶνε ’Ορθόδοξα ἀγαθά ἤ ἐξαρχικά ᾠκοδομήθησαν καί νά ἐξετασθῇ ταυτοχρόνως πότερος τήν σήμερον συνεχίζει καί διαιωνίζει τόν σκοπόν, δι’ ὅν προωρίσθησαν τά ἱερά ταῦτα ἱδρύματα. Τό δέ ζήτημα τῆς ἀναλογίας τοῦ πληθυσμοῦ οὐδέ κἄν νά προταθῇ, διότι ἐκ τοῦ πλήθους δέν ἐξαρτᾶται τό δίκαιον, ὡς λ.χ. συμβαίνει ἐν Πλέβνῃ1 τοῦ Καζᾶ Δράμας, ὅπου, διότι πρό τριακονταετίας ἐπί τίνα χρόνον ἐπλεόνασαν οἱ σχισματικοί, κατέλαβον ἔκτοτε καί κατέχουσι τήν ἱεράν ἐκκλησίαν τῶν ’Ορθοδόξων, ἥν ’Ορθόδο-ξος Μητροπολίτης ὁ ἀείμνηστος

Δράμας ’Αθανάσιος διά συνδρομῶν τῶν ’Ορθοδόξων ἀνήγειρεν ὡς συμβαίνει ἐν Ζιρνόβῳ, κειμένῳ εἰς τά σύνορα Δράμας, ὑπαγομένῳ ἐκκλησιαστικῶς εἰς τήν Μητρόπολιν Νευροκοπίου, ὅπου μόλις πρό δεκαετίας ἀνεφάνη ὁ Βουλγαρισμός καί ἐκλείσθη ἐπί τινα χρόνον ἡ ἐκκλησία, εἶτα παρεδόθη τοῖς σχισματικοῖς, καί σήμερον αἱ τριά-κοντα ἡμέτεραι ’Ορθόδοξοι οἰκογένειαι στεροῦνται ἐκκλησίας... Δέον νά ὑποστηριχθῇ ἡ ἀρχή ὅτι πᾶς ἀπομακρυνόμενος ἀπό τῆς ἄχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς κρατούσης ἐν τῇ κοινότητί του ἐκκλησίας καθίσταται διά τοῦτον τόν λόγον ἔκπτωτος τῶν ἐπί τῶν κοινοτικῶν ἀγαθῶν δικαίων του, καί δύναται αὐτός ἤ καί ἄλλοι μετ’ αὐτοῦ, ἄν θέλῃ, νά οἰκοδομήσῃ ἐκκλησίαν τῆς ἀρεσκείας του, χωρίς νά ἔχῃ μετοχήν εἰς τά ἀγαθά τῆς θρησκείας, ἥν λακτί-ζει καί ἀπαρνεῖται.

Οὕτω λύονται κατ’ ἀρχήν ἀκριβοδικαίως ὅλαι αἱ συνταράσσουσαι τόν τόπον θρησκευτικαί ἔριδες, καί ἔργον τῶν κατά τόπους Μητροπολιτῶν ἔσται ν’ ἀποδείξωσι δι’ ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων καί τό πότε καί διατί καί δαπάνῃ τίνος ἀνηγέρθησαν αἱ ἐκκλησίαι καί τά σχολεῖα ἡμῶν, ἅτινα ἀργότερον ἤ θρασέως κατελήφθησαν τέλεον παρά τῶν Βουλγάρων, ἤ ἰταμῶς παρ’ αὐτῶν διημφισβητήθησαν, ἤ ἀσεβῶς παρά τῶν Ἀρχῶν ἐκλείσθησαν, ἤ παραδόξως ἐκ περιτροπῆς ἐναλλάξ λειτουργοῦνται, ἤ καί ταυτοχρόνως Ἑλληνιστί καί Βουλγαριστί ἐξ ἑκατέρου τῶν χορῶν τελοῦνται ἐν αὐταῖς αἱ ὑμνῳδίαι ... ἤ ἠναγκασθησαν νά κτίσωσιν ἴδιον νέον ναόν καί σχολεῖα ἐν τῷ χωρίῳ των, ἀφέντες νά σφετερισθῶσιν ἀνόμως τά πατρῷα ἀγαθά οἱ νεοφώτι-στοι οὗτοι σχισματικοί, ὡς συνέβη ἐν Πλέβνᾳ καί ἐν μέρει ἐν Προσωτσάνῃ, ὅπου οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τό ἥμισυ τῆς σχολῆς μας καί τήν ἑτέραν ἐκκλησίαν μας, ἤ ἀγωνίζονται ἄχρις ὥρας ἀποκρούοντες τάς λυσσαλέας ἐφό-δους τῶν ἁρπακτικῶν τούτων ὄντων, ἐννοούτων διά πυρός καί σιδήρου νά λάβωσιν εἰς τήν κατοχήν των τάς ἡμέτερας ἐκκλησίας καί σχολάς ὡς συμ-βαίνει ἐν Βησσοτσάνῃ παρά τήν Δράμαν, ὅπου ἔχουσι καί τούς ἐγχωρίους Τούρκους συναγωνιζομένους αὐτοῖς χάριν τοῦ ἐγκαταστάντος ἐν Βησσο-τσάνῃ καί τά πάντα ἄνω καί κάτω φέροντος λῃστάρχου Πανίτσα...»2.

Ἐσωτερικό τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ

Στό 10ο ἄρθρο τοῦ φιρμανίου ἵδρυσης τῆς Ἐξαρχίας προβλεπόταν ὅτι : «ἐάν οἱ κάτοικοι οἱωνδήποτε ἄλλων χριστιανικῶν περιοχῶν ... ἐπιχειρήσουν εἰς τό σύνολόν των ἤ τουλάχιστον κατά τά δύο τρίτα τοῦ συνόλου των νά ὑπαχθοῦν ὑπό τήν δικαιοδοσίαν τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας καί αἱ ἐν συνεχείᾳ διενεργηθησόμεναι ἔρευναι ἀποδείξουν τοῦτο ὡς ἀληθές, τότε ἡ ἐπιθυμία των αὐτή θά ἱκανοποιηθῇ». Τό ἄρθρο αὐτό ὑπῆρξε ἡ «ἀχίλλειος πτέρνα» τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ Βουλγαρικοῦ κομιτάτου καί γι' αὐτό κινοῦσαν «γῆν καί οὐρανόν» στήν καταπίεση τῶν σλαβοφώνων Ἑλλήνων κατοίκων τῆς Μακεδονίας, ὥστε νά δηλώσουν ὅτι εἶναι Ἐξαρχικοί, γεγονός πού ὁδηγοῦσε στή διαμάχη ὀρθοδόξων καί σχισματικῶν, διαμάχη πού ὑπῆρξε καί ἡ κύρια αἰτία τῆς διεξαγωγῆς τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγώνα.

Ἔτσι, ὀργανωμένα καί ἐξοπλισμένα Βουλγαρικά τμήματα ἀτάκτων ἄρχισαν νά εἰσβάλουν στό ἔδαφος τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας. Μέ τήν ἀνοχή τῶν Τούρκων ἄρχισαν νά καταλαμβάνουν ναούς καί σχολεῖα τῶν ὀρθοδόξων πατριαρχικῶν. Καί

στούς μέν ναούς ἐπέβαλλαν νά τελεῖται ἡ θεία λειτουργία ἀπό Βούλγαρους ἱερεῖς, ἐνῶ στά σχολεῖα νά διδάσκουν Βούλγαροι δάσκαλοι τή βουλγαρική γλώσσα μέ ἀποκλειστικό σκοπό τόν ἐκβουλγαρισμό τῆς περιοχῆς.

Συνέπεια αὐτῆς τῆς κατάστασης ἦταν νά καταλάβουν τόν ἱερό ναό τῆς Παναγίας μέ τήν ἀνοχή τῶν Ὀθωμανικῶν ἀρχῶν. Ἡ βίαιη κατάληψη τοῦ ἱεροῦ ναοῦ ἔγινε τό 1880, παρά τίς διαμαρτυρίες τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δράμας. Οἱ ἐναπομείναντες πιστοί στό Πατριαρχεῖο πολύ ἀργότερα ἀνήγειραν τό ναό τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ὁ ὁποῖος λειτουργεῖ μέχρι σήμερα. (Τό αὐτοκρατορικό φιρμάνι γιά τήν ἀνέγερσή του ἐκδόθηκε τό 1905). Ἡ κατάσταση αὐτή συνεχίστηκε μέχρι τήν ἔναρξη τῶν Βαλκανικῶν πολέμων (1912 – 1913). Οἱ συμμαχικές δυνάμεις ἐπιτέθηκαν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Στήν περιοχή τῆς Δράμας οἱ Βούλγαροι ἔστειλαν τήν 7η Μεραρχία, ἐπικεφαλῆς τῆς ὁποίας ἦταν ὁ στρατηγός Κοβάτσεφ. Τήν κατάσταση ἐπωφελήθηκαν οἱ ἄριστα ὀργανωμένοι καί ἐξοπλισμένοι κομιτατζῆδες, οἱ ὁποῖοι ἐπιτέθηκαν στόν Τουρκικό στρατό μέ σκοπό νά βοηθήσουν τά προελαύνοντα Βουλγαρικά στρατεύματα.

Ἔτσι, ὁμάδα κομιτατζήδων μέ ἀρχηγό τόν ἀρχικομιτατζῆ Πανίτσα, ὀχυρώθηκαν στόν ἱερό ναό τῆς Παναγίας στήν Πετροῦσα, ἀπ’ ὅπου πλαγιοκοποῦσαν τά διερχόμενα Τουρκικά στρατεύματα. Αὐτά χωρίς χρονοτριβή στρέφουν τά πυροβόλα τους ἐναντίον τοῦ ἱεροῦ ναοῦ. Ἀποτέλεσμα ἦταν οἱ μέν κομιτατζῆδες νά ἀπομακρυνθοῦν ἀπό τόν ἱερό ναό, γιά νά σωθοῦν, ὁ δέ ἱερός ναός νά καταστραφεῖ ἀπό τήν πυρκαγιά ἡ ὁποία ἀκολούθησε. Ἄλλη ἐκδοχή θέλει ὁ ναός νά πυρπολήθηκε ἀπό πυρκαϊά πού ἐκδηλώθηκε στό χωριό. Ἔκτοτε παρέμεινε σέ ἐρειπιώδη κατάσταση, μέχρι τήν πρόσφατη κακῆς ποιότητος ἀποκατάστασή του ἀπό τό Δῆμο Προσοτσάνης μέ πρόγραμμα τοῦ ΕΣΠΑ.

Ἀπό τά παραπάνω καταδεικνύεται ἡ περιπετειώδης ἱστορική διαδρομή τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Παναγίας, ὁ ὁποῖος, ἔστω καί μετά τήν παρέλευση αἰῶνος καί πλέον, σύμφωνα μέ τούς ἱερούς κανόνες καί τούς νόμους τοῦ Κράτους ἐπιβάλλεται νά ἐπανεύρει τήν κανονική γιά τίς λατρευτικές ἀνάγκες τῶν πιστῶν χρήση του, ὥστε νά ἐκλείψουν οἱ σκόπιμα καλλιεργούμενες δυσμενεῖς φῆμες γιά τήν ταυτότητά του.

Ἀπό πολλούς, λόγῳ τῶν γνωστῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν πού ἐπικράτησαν στή Μακεδονία μας μέ τήν ἵδρυση τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας (1870 – 1945) καί τήν ἁρπαγή τοῦ ναοῦ, χαρακτηρίστηκε ἄδικα καί ἀνιστόρητα «Βουλγαρική Ἐκκλησία» !!!! Ὁ ὀλέθριος αὐτός χαρακτηρισμός ἐπεκτάθηκε καί σέ ὅσους μετέβαιναν εὐλαβικά στά ἐρείπια τοῦ ναοῦ γιά προσευχή καί γιά ν’ ἀνάψουν ἕνα κερί ὅπως ὁ λαός μας λέει.

Ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἀπορρίπτει τόν Ἐθνοφυλετισμό, τόν ὁποῖο Συνοδικά

καταδίκασε στή Μεγάλη Σύνοδο πού συγκλήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη τό 1872. Ὁ ἱερός ναός τῆς Παναγίας εἶναι ὀρθόδοξος χριστιανικός μέ ἀποκλειστικό σκοπό τήν λατρεία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ.

Οἱ νωπές μνῆμες ἀπό τά ἐγκλήματα πού διαπράχθηκαν κατά τίς ἀλλεπάλληλες Βουλγαρικές κατοχές στό μαρτυρικό νομό μας, ἔθεσαν πάνω στό ναό τήν βαρειά ταφόπλακα τῆς ἀδιαφορίας γιά τήν ἀποκατάστασή του. Μάλιστα κατά τό ἔτος 1953 ἤ 1954 κατεδαφίσθηκε καί τό διασωθέν μέχρι τότε κωδωνοστάσιο τοῦ ναοῦ.

Ὅλα αὐτά, καθώς καί τό γενικότερο κλίμα πού ἐπικρατοῦσε γύρω ἀπό τήν ἱστορία τοῦ ναοῦ, εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἀδράνεια γύρω ἀπό τό ζήτημα τῆς διάσωσης καί ἀποκατάστασής του. Ἐπιπλέον δέν πρέπει νά παραθεωρεῖται καί ἡ δύσκολη περίοδος 1940 – 1950, κατά τήν ὁποία νέες πληγές προστέθηκαν στίς παλιές.

Τό 2004 ὁ Δῆμος Προσοτσάνης ἐρήμην τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Δράμας κυροῦ Διονυσίου μέ ὕποπτες διαδικασίες καί δόλιες μεθόδους προέβη στήν ἐγγραφή τοῦ ναοῦ στό ὑποθηκοφυλακεῖο Δράμας, ὡς ἁπλοῦ οἰκοπέδου καί ὡς περιουσιακοῦ στοιχείου τοῦ Δήμου Προσοτσάνης.

Ἡ Ἱερά Μητρόπολη Δράμας ἀδυνατεῖ γιά λόγους πνευματικούς, ἠθικούς καί ἱστορικούς νά ἀποδεχθεῖ τά ἕως σήμερα γενόμενα μέ ἀφανεῖς, ὕποπτες καί διαβλητές διαδικασίες. Στίς χῶρες τῆς πρώην Σοβιετικῆς Ἕνωσης καί τῶν Βαλκανίων οἱ ναοί πού βεβηλώθηκαν ἐπιστρέφονται στήν Ἐκκλησία καί ἐπανευρίσκουν τή λειτουργικότητά τους. Ἐδῶ ὀρθόδοξοι χριστιανοί συμπράττουν σέ βεβήλωση ὀρθοδόξου ναοῦ.

Σέ κάθε περίπτωση ἡ Ἐκκλησία ἔχει τήν ὑπομονή νά περιμένει. Στίς παραπάνω χῶρες ἡ Ἐκκλησία περίμενε 80 χρόνια. Καί ἐμεῖς καταγγέλλοντας τήν βεβήλωση θά περιμένουμε καί θά χρησιμοποιήσουμε κάθε νόμιμο μέσο γιά τή δικαίωση τῆς Τοπικῆς Ἐκκλησίας καί τήν ἀναστήλωση τῆς ἱστορίας.

1 Πλέβνα. Τό παλαιό ὄνομα τῆς Πετρούσας.

2 Τό Ἀρχεῖον τοῦ Ἐθνομάρτυρος Σμύρνης Χρυσοστόμου. Μορφωτικό ἵδρυμα Ἐθνικῆς Τραπέζης. Ἀθήνα 2000, Ι 127, 243-246.

Τό ἐσωτερικό τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ

ΠΩΣ ΚΑΤΑΛΗΦΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΧΙΣΜΑΤΙΚΟΥΣ Ο ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ (3)

Γύρω στά 1870 φθάνει στήν Πετροῦσα, προερχόμενος ἀπό τό Ρασλόκ τῆς Βουλγα-ρίας, ὁ Τσεγκενέφ ἤ Τσεγκενέογλου Ντιμίτρι, βούλγαρος στήν συνείδησι καί τήν κα-ταγωγή. Δουλεύει ἄλλοτε σάν ἐργάτης κι' ἄλλοτε σάν μικροεμπορευόμενος. Καταφέρ-νει καί παντρεύεται τήν θυγατέρα ἑνός ἀπό τούς πλουσιώτερους Ἕλληνες προεστούς (Τζιορμπατζῆδες) τῆς Πετρούσης. Ὁ Τσεγκενέφ μετέβαλε τό σπίτι τοῦ πενθεροῦ του, σέ κέντρο Βουλγαρικῆς προπαγάνδας καί τόν ἴδιο τόν πενθερό του σέ πειθήνιο ὄργανό του. Πονηρός μέ μυαλό πολυμή-χανο καί σατανικό, ἄρχισε μιάν ἐντατική δραστηριότητα. Μεταχειρίσθηκε κάθε μέσο καί κάθε ἀτιμία. Μέ τό χρῆμα πού φαίνεται τοῦ ἔστελναν ἀπό τήν Πανσλαυϊστική Κίνηση, ἄρχισε σιγά – σιγά καί μεθοδικά νά

τραβάη κοντά του γνήσιες Ἑλληνικές οἰκογένειες.

Πρέπει νά παραδεχθοῦμε ὅτι στήν ἀρχή δέν ἤξεραν καλά – καλά τί ἦταν αὐτό πού τούς γύρευε ὁ Τσεγκενέφ. Μετά ὅταν κατάλαβαν εἶχαν πιά μέ τήν ἀφέλειά τους παρασυρθῆ. Δέν ἦταν εὔκολο ν' ἀναπλεύσουν τόν ὁρμητικό ποταμό τοῦ βουλγαρισμοῦ καί ἀφέθηκαν νά τούς «πάρη τό ποτάμι». Ἦσαν οἱ ἀφελεῖς, τά ἀπολωλότα πρόβατα. Συγχωρητέα ἡ πράξη των. Ὑπῆρξαν ὅμως ὁρισμένοι πού μόλις ἔνοιωσαν τούς πραγματικούς σκοπούς τοῦ Τσεγκενέφ, ἀμέσως ἄλλαξαν θέση καί τόν ἀντιμετώπισαν σάν Ἕλληνες Χριστιανοί. Δίκαιον νά τούς ἐπαινέσουμε. Ἀσυγχώρητοι παραμένουν ἐκεῖνοι πού ἀπό φιλοχρηματία καί προσωπικά πάθη, ἐνῶ μποροῦσαν, δέν ἀπεμακρύνθησαν ἀπό τόν ἐχθρό. Εἶναι οἱ προδότες. Δικαία ἡ ἐναντίον των κατακραυγή καί στηλίτευσή των.

Ὁ Τσεγκενέφ μέ πρόφαση ὅτι ἀρρώστησε ὁ πενθερός του καί ἔχει ἀνάγκη λουτρο-θεραπείας, τόν πῆγε στό ἐσωτερικό τῆς Βουλγαρίας, πιθανόν στή Σόφια. Στό γυρισμό τους στήν Πετρούσα διέθεταν ἄφθο-νο χρῆμα.

Τότε ἦταν μεγάλη ἡ φτώχεια στό χωριό. Οἱ κάτοικοι δέν εἶχαν νά πληρώσουν τούς φόρους στούς Τούρκους φοροεισπρά-κτορες. Τά κρατητήρια στό καρακόλι (Ἀστυνομικός Σταθμός) τῆς Προσωτσάνης καί τά κελλιά, στίς φυλακές τῆς Δράμας, γέμι-ζαν ἀπό χωρικούς τῆς Πετρούσας πού ὄφειλαν στό Τουρκικό Δημόσιο. Φρικτά τά οἰκήματα τῶν φυλακῶν καί μαρτυρική ἡ ζωή, μέσα σ' αὐτά, τῶν ἁπλῶν χωρικῶν πού ἦσαν μαθημένοι, στόν ἐλεύθερο ἀέρα τοῦ κάμπου. Στά σπίτια των οἱ οἰκογένειες πεινοῦσαν χωρίς τόν προστάτη των.

Τήν στιγμή αὐτή τῆς ἀπογνώσεως καί τῆς ἀπελπισίας παρουσιάζονταν στήν πόρτα τοῦ κελλιοῦ ὁ Τσεγκενέφ, καί ἔλεγε στόν φυλακισμένο χωρικό :

— Ἄ! μπέ, ντέν κάνει νά εἶσαι φυλακή. Καλό ἄντρωπο εἶσαι μπέ. Ἐγκώ πληρώνει. Ἐσύ νά βγῆς ἔξω. Ἄντε μπέ ὑπόγραψε αὐτό τό χαρτί ν' ἀλλάξουμε τόν παπᾶ τόν κλέφτη, νά φέρωμε καινούργιο πιό κα-λό, νά μήν πληρώνουμε φόρο...».

Γράμματα δέν ἤξερε ὁ δυστυχισμένος χωριάτης. Μία μουτζάλα μέ τό δάκτυλο ἔβαζε στό χαρτί, πού τοῦ ἔδινε ὁ Τσεγκενέφ, καί ξανάβρισκε τήν ἐλευθερία του.

Μά τό χαρτί αὐτό δέν ἔλεγε ἁπλῶς ν' ἀλλάξουν τόν παπᾶ. Ἔλεγε κι' ἄλλα πολ-λά. Δήλωνε ἐπίσημα ὅτι ἀναγνωρίζει τήν Βουλγαρική Ἐξαρχία καί θέλει βούλγαρο ἱερέα στό χωριό του.

Ὁ Τσεγκενέφ πλήρωνε τό χρέος τοῦ χωρικοῦ καί γύριζε μαζί μέ τό νέο του θῦμα στό χωριό. Ὁ καημένος ὁ χωριάτης ἦταν γιομάτος εὐγνωμοσύνη γιά τόν ... «εὐεργέτη» του.

Ὁ Τσεγκενέφ εἶχε προσθέσει ἄλλο ἕνα νούμερο στήν προσπάθειά του νά ἀποσπάση τίς ὑπογραφές τῶν 2/3 τῶν κατοί-κων τῆς Πετρούσης, ὁπότε σύμφωνα μέ τό φιρμάνι τῆς 10-3-1870 θά ζητοῦσε τήν ὑπαγωγή τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ στή Βουλγαρική Ἐξαρχία.

Ἔφταιγεν ἄραγε ὁ χωρικός, αὐτός ὁ ἀ-γράμματος καί δυστυχισμένος, γιά τήν ἀθέλητη θρησκευτική καί ἐθνική του μετατόπιση; Βεβαίως ὄχι. Ἦταν μόνος, ἐγκαταλελειμμένος καί ἀβοήθητος σ' ἕνα πέλαγος σκλαβιᾶς, φτώχειας καί δυστυχίας. Τό Ἑλληνικό κράτος ἦταν πολύ μακρυά καί οὔτε σκέφτονταν πώς ὑπῆρχεν ἐκεῖ στήν Μακεδονία κάποιος χωρικός πού ὑπέφερε καί ζητοῦσε βοήθεια ἔστω καί ἠθική. Εἶναι θαῦμα πώς δέν χάθηκε ὁ Ἑλληνισμός μας. Μόνη ἡ 'Ἐκκλησία

εἶχεν ἀρχίσει ἕνα δειλό καί ἀβέβαιον ἀκόμα ἀγῶνα.

Ἔτσι ἁπλώθηκε στήν Πετροῦσα ὁ βουλγαρισμός ἐκεῖνα τά χρόνια.

Στά 1872 ὁ Τσεγκενέφ κέρδισε μία μεγάλη πραγματικά μάχη κατά τῶν Ἑλλήνων.

Στό χωριό ἔφτασε τό μήνυμα ὅτι τήν Κυριακή θά λειτουργοῦσε στήν ἐκκλησία τῆς Πετρούσης ὁ Μητροπολίτης Δράμας Ἀγαθάγγελος, ὁ Α΄.

Ἀμέσως ὁ Τσεγκενέφ κινητοποίησε τούς ὀπαδούς του καί ἄρχισαν νά διαδίδουν χί-λια δύο συκοφαντικά ψέμματα ἐναντίον του. Ἐξωθοῦσαν τούς φιλόθρησκους κατοίκους νά γιουχαΐσουν τόν Μητροπολίτη καί νά μήν τόν ἀφήσουν νά πατήση στήν Πετρούσα. Ἀλλά οἱ περισσότεροι δέν δέχονταν. Τότε ὁ Τσεγκενέφ ἀπεφάσισε νά δράση μόνο μέ τούς ὀπαδούς του. Μόλις ὁ Μητροπολίτης Δράμας, καβάλα στό ἄσπρο ἄλογό του, φάνηκε νά ἔρχεται ἀπό τόν δρόμο μέ τήν ἀκολουθία του, ὥρμησε κατ' ἐπάνω του ἕνα λεφοῦσι ἀπό φανατισμένους καί ἐξαγριωμένους μπράβους τοῦ Τσεγκενέφ. Πέτρες, ξύλα, βρισιές, γιουχαΐσματα ξέσπασαν ἐπάνω στόν Ἕλληνα Μητροπολίτη. Τό ἄλογό του ἀφηνίασε. Ἡ ζωή του κινδύνεψε.

Ὕψωσε τά χέρια του στόν οὐρανό καί ξεστόμισε βαριά κατάρα ἐναντίον τοῦ Τσεγκενέφ.

Ἔστριψε τ' ἄλογό του καί ἐπέστρεψε στήν Δράμα ἀναθεματίζοντας τόν Βούλγα-ρο ἀντίχριστο.

Οἱ γυναῖκες τῆς Πετρούσας φοβισμένες στέκονταν ἀπό μακρυά καί σταυροκοπιοῦνταν ζητῶντας συγχώρεση γιά τό ἀνοσιούργημα.

Οἱ παληότεροι διηγόνταν ὅτι ἡ κατάρα τοῦ Μητροπολίτη εἶχε τρομερά ἀποτελέσματα.

Ἑπτά ἄτομα ἀπό τήν οἰκογένεια τοῦ Τσεγκενέφ πέθαναν σ' ἕνα χρόνο.

Ὁ ἴδιος ὁ Τσεγκενέφ ἀρρώστησε βα-ριά καί κόντεψε νά πεθάνη. Ὅταν σηκώ-θηκε ἀπό τό κρεβάτι του ἦταν ἐρείπιο σωματικό. Τό στόμα του, πού ξεστόμιζε τίς βρισιές καί τά «γιοῦχα» ἐναντίον τοῦ Μητροπολίτη εἶχε στραβώσει. Τό χέρι του πού εἶχε πετροβολήσει τόν Ἱεράρχη ἦταν παράλυτο. Τό πόδι του πού ἐπιχείρησε νά τόν κλωτσήση δέν μποροῦσε νά τό πατήση καί τό ἔσερνε. Τό μυαλό του εἶχε χά-σει τήν πρώτη λαμπράδα καί ἐξυπνάδα. Φαίνεται ὅτι ἔπαθεν ἡμιπληγία.

Ἦταν ἡ ζωντανή μαρτυρία τῆς τιμω-ρίας του γιά τίς ἀνόσιες πράξεις του.

Μά ἐκεῖνο πού ἤθελε ὁ Τσεγκενέφ ἔγινε. Ἕνα ὑπόμνημα δικό του μέ τά ὀνόματα τῶν ὀπαδῶν του ὑποβλήθηκε στίς τουρ-κικές ἀρχές καί ἀπαιτοῦσε τήν παραχώρη-ση στή Βουλγαρική Ἐξαρχία τῆς μοναδικῆς ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ, πού Ἕλληνες τήν ἔκτισαν μέ τό ὑστέρημά των, Ἕλληνας Μητροπολίτης, ὁ Γερμανός, τήν ἐνεκαινίασε καί Ἕλληνες ἱερεῖς τήν λειτούργη-σαν (ὅπως ὁ Χρῆστος Παπαϊωάννου, ὁ Παπαστογιάννης ἀπό τά Τρίκαλα τῆς Θεσ-σαλίας, ὁ Παναγιώτης Σεμπάνης καί τελευταῖος ὁ Ἀθανάσιος Παπαστεργίου).

Οἱ τουρκικές ἀρχές ἐνέκριναν τήν παρα-χώρηση στή Βουλγαρική Ἐξαρχία τῆς ἐκκλησίας τῆς Πετρούσας.

Ἀμέσως ἔφτασαν ἀπό τήν Βουλγαρία, οἱ Βούλγαροι ἱερεῖς παπᾶ – Ἀρσέν καί παπᾶ – Τριαντάφυλλος (Ἕλληνας ἐξωμότης) καθώς καί ἕνας ἱεροκήρυκας, ὁ Σφέτκος. Αὐτός ἐπεξηγῶντας δῆθεν τό Εὐαγγέλιο ἐπροπαγάνδιζε νύκτα καί ἡμέρα γιά τήν Βουλγαρία καί διεκήρυττε ὅτι ὅλοι οἱ κά-τοικοι τῆς Πετρούσας καθώς καί ὅλης της Μακεδονίας εἶναι Βούλγαροι, ὅπως αὐτός.

Μέ τήν βία καί τό χρῆμα πέτυχαν νά ἐξαγοράσουν τήν πνευματική ἡγεσία τοῦ χωριοῦ. Τόν Ἕλληνα ἱερέα παπᾶ – Ἰωάννη ἀπό τήν περιοχή Θεσσαλίας τόν μετέβα-λαν σέ Βούλγαρο ἱερέα. Τόν Ἕλληνα δι-δάσκαλο Ἀνδρέα Γκιαούρη καθώς καί ἕναν ἄλλο Θεσσαλό ὀνομαζόμενο Ἀλέξιο τούς πῆραν δικούς τους διδασκάλους. Μάλιστα τόν Ἀλέξιο τόν ἔστειλαν ἀργότερα στήν Βουλγαρία ὅπου τόν χειροτόνησαν Ἐξαρχικό ἱερέα, καθώς καί τόν Ἕλληνα ἱεροψάλ-τη Ἰωάννη Μπαλτᾶ.

Στήν ἀρχή μία Κυριακή λειτουργοῦσαν οἱ Βούλγαροι ἱερεῖς καί τήν ἄλλη Κυριακή οἱ Ἕλληνες.

Ἀπό τό 1880 ἀπαγορεύθηκε τελείως ἡ εἴσοδος στήν ἐκκλησία τῶν Πατριαρχικῶν Ἑλλήνων.

Ὁ ἱερέας Ἀθανάσιος Παπαστεργίου (γεννήθηκε στήν Πετρούσα τό 1815, χειροτονήθηκε ἱερέας τό 1840 καί πέθανε τό 1905) εἶχεν ἀπομείνει ὁ μοναδικός Πατριαρχικός κληρικός στό χωριό καί κρατοῦσε σφικτά γύρω του ἐνωμένους τούς ἐναπομείναντες Ἕλληνες Πατριαρχικούς.

Οἱ Βούλγαροι θέλησαν νά τόν ἐξαγοράσουν γιά νά συντρίψουν καί τήν στερνή ἀντίστασι τοῦ Ἑλληνισμοῦ στήν Πετρούσα. Ἐκεῖνος, σάν Ἕλληνας πού ἦταν, ἀρνήθηκε μέ περιφρόνηση. Πῆρε τά ἱερά σκεύη στά σεπτά του χέρια καί πῆγε στήν ἄκρη τοῦ χωριοῦ. Ἐκεῖ, ὅπου σήμερα ὑψώνεται καλ-λίμορφη ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

Ἔπεσε στά γόνατα καί προσευχήθηκε μέ κατάνυξη καί πίστη, ἐπικαλούμενος τή βοήθεια τοῦ Ὑψίστου. Μέ δακρυσμένα μά-τια, μέ καρδιά γιομάτη ἱερή συγκίνηση καί δέος, ἄρχισε, ψέλνοντας ἐκκλησιαστικά τροπάρια νά ὑψώνη, μέ ψάθες καί καλάμια, μία μικρήν ἐκκλησούλα.

Κοντά του ἔτρεξαν καί τόν βοήθησαν ὅλοι οἱ Πατριαρχικοί Ἕλληνες καί Ἑλληνίδες.

Ἐκεῖ στήν ψάθινη ἐκκλησούλα φώλιαζεν ὁ κυνηγημένος Ἑλληνισμός μας. Ἄσβυστη ἔκαιεν ἐκεῖ ἡ κανδύλα τῆς Ἐθνικῆς μας Ἰδέας. Ἔγινε ὁ ἱερός βωμός πού

συνεκέντρωσε γύρω του τούς Ἕλληνες ἀδελφωμένους σέ μία πίστη, σέ μία πατρίδα.

Στόν Χριστό καί στήν Ἑλλάδα.

Τούς ἔδινε τήν ἐλπίδα πώς πάλι μέ χρόνια μέ καιρούς θά φύγουν οἱ Βουλγαροπαπάδες καί ὅλο τό χωριό θά ἐνωθῆ σάν καί πρῶτα καί θά ξαναγίνη Ἑλληνικό καί Χριστιανικό.

Αὐτή ἡ ψάθινη ἐκκλησούλα τούς ἔδινε τό θάρρος καί τήν ἀποφασιστικότητα γιά τήν ἱερή μάχη.

Ὁ παπᾶ – Θανάσης ἔγινεν ὁ πνευματι-κός ὁδηγητής τους. Μαζί του οἱ πρῶτοι ἐπίτροποι, Γεώργιος Βαλαβάνης, Ἄγγελος Μαδεμλῆς, Χρῆστος Παπαστεργίου, Κωνσταντῖνος Κότιος, Παύλιου Παῦλος, ’Αθανάσιος Κα-λαϊτζῆς, Κυριᾶκος Τσιάντας, Γεώργιος Σε-ραφείμ, Λαζαρίδης κ.λ.π. διετήρησαν τήν Ἑλληνική Κοινότητα, καί ἄρχισαν τόν μεγάλον ἀγῶνα. Ἕναν ἀγῶνα σκληρόν, ἀδυσώπητον, ἀλλά νικηφόρο. Ἄρχισε τότε ὀξυτάτη διαμάχη καί συναγωνισμός ἀνάμεσα στίς δύο Κοινότητες. Οἱ Πατριαρχικοί Ἕλ-ληνες δέν διέθεταν οὔτε χρήματα, οὔτε εἶχαν ἄλλη βοήθεια ἀπό πουθενά. Οἱ Ἐξαρχικοί ὅμως εἶχαν ἄφθονο Βουλγαρικό χρυ-σό καί κρυφά διέθεταν καί ὁπλισμό.

Παρ’ ὅλα ὅμως αὐτά, οἱ Ἕλληνες μόνοι καί ἀβοήθητοι πέτυχαν νά συντηροῦν, μέ τίς δικές των συνεισφορές, ξεχωριστό σχο-λεῖο μέ Ἕλληνα διδάσκαλο.

Ἕνα δωμάτιο ἦταν ὅλο κι’ ὅλο τό Σχο-λεῖο μέσα σ’ ἕνα οἴκημα ὅπου συστεγά-ζονταν καί τό Βουλγαρικό. Οἱ Ἐξαρχικοί παίρνοντας τήν ἐκκλησία πῆραν καί τό σχο-λεῖο τοῦ χωριοῦ πού βρισκόταν στόν αὐλόγυρό της.

Στά διαλείμματα τά Ἑλληνόπουλα χτυ-πιόνταν μέ τά Ἐξαρχικά πού ἦσαν πιό πολλά. Σέ λίγο καιρό τά γνήσια Ἑλληνό-πουλα τούς εἶχαν πάρει τόν ἀέρα καί τά κυνηγοῦσαν, ὅπου τά ἔβρισκαν. Αὐτό δυσαρεστοῦσε τούς Βουλγάρους ἱερεῖς. Ἔτσι ὅταν τό 1900 περίπου οἱ Ἕλληνες ἔκτισαν δικό των σχολεῖο πίσω ἀπό τήν μεγάλη ἐκκλησία, στό λεγόμενο Μετόχι, τό δέχτη-καν μέ ἀνακούφιση.

Τόν Ἰούλιο τοῦ 1902 φτάνει στή Δρά-μα ὁ Ἐθνομάρτυς Μητροπολίτης Χρυσόστο-μος. Ὁ Μακεδονικός ἀγῶνας ἀρχίζει πλέον νά φουντώνη μέ τήν φωτεινή καθοδήγηση ἐκείνου. Λίγο – λίγο οἱ Ἐξαρχικές οἰκογένειες ξαναγυρίζουν στό Πατριαρχεῖο. Ὁ Ἑλλη-νισμός μέρα μέ τήν μέρα κερδίζει ἔδαφος, παρ’ ὅλο πού στά γύρω ὑψώματα κυκλο-φοροῦν ἔνοπλες ὁμάδες Κομιτατζήδων μέ ἐπί κεφαλῆς τόν Πανίτσα.

3 Φ. Τριάρχης, Ἱστορία τοῦ Νομοῦ Δράμας, Ἐκδόσεις Ε.Σ.Π. 1969, 180-183

Στιγμότυπα ἀπό τήν πρώτη θεία Λειτουργία